

Fimmtudaginn 18. janúar 1996.

Nr. 401/1994.

Örn Erlingsson og

Þorsteinn Erlingsson

(Garðar Garðarsson hrl.)

gegn

Ragnari Ragnarssyni

(Þorsteinn Júlíusson hrl.)

Skip. Kaupsamningur. Veiðiheimildir. Skaðabætur. Sératkvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjendur hafa skotið málinu til Hæstaréttar með stefnu 21. september 1994. Krefjast þeir sýknu af öllum kröfum stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar á hinum áfrýjaða dómi og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Mál þetta varðar ekki eignarrétt að fiskistofnum á Íslandsmiðum, sbr. nú 1. gr. laga nr. 38/1990 um stjórn fiskveiða, heldur meðferð stefnda á þeim veiðiheimildum, er tengdar væru fiskiskipi hans að landslögum, þegar hann seldi áfrýjendum skipið með kaupsamningi 15. júlí 1988. Er um það deilt, hvort hann geti kafið áfrýjendur um efndabætur eða aðra greiðslu fyrir þá sök, að þeir neituðu honum um atbeina sinn til þess, að hann fengi úthlutað aflahlutdeild í skarkola frá 1. janúar 1991 handa nýju skipi hans á grundvelli aflareynslu, sem eldra skipið hafði öðlast, meðan hann átti það.

Stefndi hafði lengi lagt stund á skarkolaveiðar, þegar hann gerði kaup sín við áfrýjendur, og hugðist halda þeim áfram, svo sem hann gerði. Þessar veiðar voru háðar því, að skip hans hefði leyfi til botnfisksveiða, sbr. þá 3. og 4. gr. laga nr. 3/1988 um stjórn fiskveiða 1988-1990, en höfðu ekki verið bundnar sérstökum aflatakörkunum síðan á árunum 1984-1985. Mátti búast við, að litið yrði í einhverjum mæli til aflareynslu frá því tímabili, er veiðarnar voru óbundnar, ef til þess kæmi, að takmarkanir yrðu aftur settar, eins og raun varð, þegar reglugerð nr. 465/1990 um veiðar í atvinnuskyni

kom til skjalanna. Þó að þar væri byggt á ákvæðum nýrra laga nr. 38/1990 um stjórn fiskveiða, var skýrt samhengi milli þeirra og hinna eldri laga.

Aðilar eru sammála um, að réttindi til skarkolaveiða hafi ekki verið rædd við gerð kaupsamnings þeirra. Hins vegar er viðurkennt af hálfu áfrýjenda, að þeir hafi ekki verið að kaupa annað af stefnda en skipið sjálft. Fyrir liggur, að stefndi hafði uppi tilkall til aflahlutdeildar vegna þeirrar aflareynslu, sem hann hafði áunnið skipinu, þegar eftir úthlutun samkvæmt fyrrnefndri reglugerð í mars 1991. Jafnframt virðist ljóst, að sjávarútvegsráðuneytið hafi verið reiðubúið til að virða þetta tilkall á grundvelli laganna, ef fram kæmi staðfesting þess, að samningar hans og áfrýjenda stæðu því ekki í vegi.

Að þessu athuguðu verður hinn áfrýjaði dómur staðfestur með skírskotun til forsendna hans.

Áfrýjendur greiði stefnda óskipt málskostnað fyrir Hæstarétti, svo sem um er mælt í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður.

Áfrýjendur, Örn Erlingsson og Þorsteinn Erlingsson, greiði stefnda, Ragnari Ragnarssyni, 200.000 krónur óskipt í málskostnað fyrir Hæstarétti.

S é r a t k v æ ð i Péturs Kr. Hafstein

Hagnýting veiðiheimilda er á hverjum tíma háð ákvörðunum í löggjöf og fyrirmælum stjórnvalda. Úthlutun heimildanna skapar ekki eignarrétt yfir þeim, sem varinn er af eignarréttarákvæðum stjórnarskrárinnar, enda eru nytjastofnar á Íslandsmiðum sameign íslensku þjóðarinnar samkvæmt 1. gr. laga nr. 38/1990 um stjórn fiskveiða, sbr. áður 1. gr. laga nr. 3/1988 um stjórn fiskveiða 1988-1990.

Þegar aðilar málsins gerðu með sér kaupsamning um mb. Arnar, KE-260, hinn 15. júlí 1988, settu skarkolaveiðar ekki sérstökum takmörkunum. Þau réttindi, sem leiddi af takmörkunum þessa nytjastofns lögum samkvæmt á árinu 1990 og stefndi hefði getað öðlast

vegna fyrri veiða sinna á skipinu, hefði hann átt það áfram, voru þá ekki til orðin. Aðilar sömdu ekki á þann veg, að til skjalanna kynnu að koma önnur réttindi en þá var vitað um og tengd væru aflareynslu stefnda. Samningurinn var fullfendur samkvæmt efni sínu, þegar lög nr. 38/1990 leystu lög nr. 3/1988 af hólmi. Samkvæmt 7. gr. yngri laganna skal veiðiheimildum úthlutað til einstakra skipa, en ekki einstaklinga, sbr. og 6. gr. reglugerðar nr. 465/1990 um veiðar í atvinnuskyni, en þar er svo kveðið á, að leyfilegum heildarafla af skarkola skuli úthlutað til einstakra skipa miðað við aflareynslu þeirra á tímabilinu frá 1. september 1987 til 31. ágúst 1990.

Með hliðsjón af framansögðu er ekki unnt að fallast á, að stefndi geti átt einkaréttarlegt tilkall til þeirra réttinda, sem hann byggir kröfu sína á. Ákvæði kaupsamningsins um fiskveiðaréttindi verður því ekki að mínum dómi skýrt svo, að það geti tekið til annarra réttinda en þeirra, er tengdust hinu selda skipi við samningsgerðina. Ber því að sýkna áfrýjendur af öllum kröfum stefnda og dæma þeim málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjaness 1. júlí 1994.

Mál þetta var höfðað 17. nóvember 1993 með framlagningu stefnu í dóm, þar sem mætt var af hálfu stefndu. Stefnandi er Ragnar Ragnarsson, kt. 060448-5159, Þverholti 14, Keflavík. Stefnt er bræðrunum Erni og Þorsteini Erlingssonum. Kennitala Arnar er 030237-4479, heimili Eiðistorgi 9, Sel-tjarnarnesi. Kennitala Þorsteins er 280543-7569, heimili Hrauntúni 3, Keflavík. Segir í stefnu, að þeim sé báðum stefnt persónulega og vegna félagsútgerðar þeirra, kt. 540588-5379. Af hálfu aðila hefur verið lýst yfir því, að þeir séu sammála um, að kröfugerð stefnanda beri að skilja svo, að kröfur séu gerðar á hendur stefndu in solidum.

Málið var dómtekið að lokinni aðalmeðferð 21. júní sl.

Endanlegar dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. aðallega, að stefndu verði gert að greiða stefnanda 4.999.834 kr. með dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum af 1.262.646 kr. frá 13. 11. 1991 til 1. 9. 1992, en frá þeim degi af 2.010.146 kr. til 1. 9. 1993, en frá þeim degi af 4.999.834 kr. til greiðsludags.

2. Til vara krefst stefnandi þess, að stefndu verði gert að greiða sér 1.835.172 kr. ásamt dráttarvöxtum frá 13. 11. 1991 til greiðsludags.

3. Til þrautavara krefst stefnandi þess, að efni kaupsamnings milli sín annars vegar og hins vegar stefndu og félagsútgerðar þeirra, dags. 15. 7.

1988, verði breytt þannig, að kaupverð hins selda báts verði ákveðið 20.135.175 kr. og beri 1.835.172 kr. af þeirri fjárhæð dráttarvexti frá 13. 11. 1991 til greiðsludags.

Enn krefst stefnandi málskostnaðar samkv. mati réttarins eða málskostnaðarreikningi og að dráttarvextir reiknist á málskostnað frá 15. degi eftir dómssuppsögu til greiðsludags.

Pá krefst stefnandi þess enn fremur, að umkrafðir dráttarvextir leggist við höfuðstól fjárfafna og málskostnaðar á tólf mánaða fresti, sbr. 12. gr. laga nr. 25/1987.

Stefndu krefjast þess, að þeir verði alsýknaðir af öllum kröfum stefnanda og að honum verði gert að greiða þeim málskostnað, hver sem úrslit málsins verða.

Málavextir.

Stefnandi hefur skv. stefnu lengi verið útgerðarmaður og sjómaður á eigin báti. Hann átti og gerði út bátinn Arnar, KE-260, 36 tonna eikarbát. Hafði hann hug á að eignast nýjan bát, flytja hann til landsins. Til þess að fá innflutningsleyfi þurfti hann að úrelda annan bát á móti hinum nýja. Samdrist aðilum máls þessa svo, að stefndu keyptu bátinn Arnar, en í stað hins nýja skips skyldi úrelda bátinn Sæmund, HF-85, sem stefndu höfðu eignast gagnert vegna þessara viðskipta.

Hið nýja skip stefnanda hlaut nafn eldra báts hans og númer, Arnar, KE-260, en eldri Arnar nefndist eftir kaupin Haförn, KE-14.

Kaupsamningur aðila er dagsettur 15. júlí 1988. Í honum er þessi klausa: „Fiskveiðaréttindi (þ. e. kóti) Arnars fylgir honum ekki, heldur flytjast á nýtt skip, sem seljandi mun flytja til landsins á næstunni. Skuli þá fiskveiðaréttindi (þ. e.) [svo] Sæmundar flytjast yfir á Arnar. Báðir aðilar gera fyrirvara á samningi þessum, að yfirvöld samþykki þessa ráðstöfun.“

Í bréfi, dags. 5. ágúst 1988, staðfesti sjávarútvegsráðuneytið, að það myndi yfirfæra veiðiréttindi Arnars, KE-260 (eldra Arnars), yfir á hið nýja skip (yngri Arnar), en veiðiheimildir Sæmundar yfir á eldri Arnar (Haförn).

Veiðar á skarkola voru hvorki háðar heildarafla, aflahlutdeild né aflamarki, þegar fyrrnefndur kaupsamningur var gerður. Með reglugerð nr. 465/1990, sem sett var skv. lögum nr. 38/1990, ákvað sjávarútvegsráðuneytið að setja skarkolaveiðar undir kvótakerfið svonefnda. Hverjum báti, sem stundað hafði skarkolaveiðar, var þá úthlutað aflahlutdeild, sem miðuð var við og reiknuð út frá aflareynslu tímabilsins 1. september 1987 til 31. ágúst 1990. Hlutdeildinni var úthlutað í mars 1991. Segir í stefnu, að þá hafi hinu selda skipi, Haferni (þ. e. gamla Arnari), verið úthlutað veiðiréttindum,

sem m. a. byggðust á aflareynslu, er stefnandi hefði áunnið skipinu á tíma-
bilinu 1. september 1987 til kaupsamningsdags, 15. júlí 1988.

Stefnandi kveðst strax hafa snúið sér til sjávarútvegsráðuneytisins og mótmælt úthlutun þessari. Jafnframt hafi hann snúið sér til stefnda Arnar. Hafi stefndi Örn þegar viðurkennt rétt stefnanda til aflahlutdeildar, er byggðist á aflareynslu fram að kaupsamningsdegi. Þegar til hafi átt að taka, hafi stefndi Örn hins vegar neitað að samþykkja yfirlærslu aflahlutdeildarinnar. Hafi þá orðið að samkomulagi, að aðilar fengju óvilhalla menn til að skera úr þessum ágreiningi, og hafi þeir samþykkt að leita til Landssambands íslenskra útvegsmanna í því skyni. Kveðst stefnandi hafa sent LÍÚ sem og ráðuneytinu erindi um þetta. Stefndi Örn hafi hins vegar ekki staðið við samkomulag aðila og ekki skilað LÍÚ greinargerð. Sjávarútvegsráðuneytið hafi hins vegar neitað að leiðrétta úthlutunina og vísað til þess, að um samningsatriði væri að ræða milli aðila.

Um þau málsatvik, sem hér var síðast frá greint eftir stefnu, segist aðilum frá á ólíkan veg. Stefndi Örn kannast að vísu við, að stefnandi hafi farið fram á yfirlærslu aflahlutdeildar við sig, en kveðst aldrei hafa samþykkt hana. Hann segir og, að til tals hafi komið, að aðilar ræddu sameiginlega við lögmann LÍÚ, en af því hafi ekki orðið, og þeir hafi ekki gert neitt samkomulag um, að LÍÚ skæri úr ágreiningi þeirra.

Stefnandi segir, að í ljósi framanritaðs sé sér nauðsyn að fá dóm fyrir kröfum sínum. Mál hafi áður verið höfðað gegn stefndu, Erni og Þorsteini, vegna þessa ágreinings með stefnu, út gefinni 25. október 1991, og hafi það verið þingfest 13. nóvember s. á. Vegna galla á kröfugerð hafi það mál verið hafið 5. maí 1992. Aftur hafi stefnandi höfðað mál gegn stefndu með stefnu, út gefinni 1. nóvember 1992. Hafi þá einnig verið stefnt sjávarútvegsráðherra og veðhöfum vegna ákvæða í V. grein í ákvæðum til bráðabirgða í lögum nr. 38/1990. Það mál hafi verið fellt niður 3. júní 1993.

Í fyrrgreindum málum, segir í stefnu, var gerð sú krafa á hendur stefndu, að þeim yrði gert að þola yfirlærslu aflahlutdeildar. Í stað þeirrar kröfu kveðst stefnandi hafa ákveðið að krefjast nú greiðslu fyrir andvirði þeirrar hlutdeildar, sem sér beri, þ. e. efndabóta í formi fjárkröfu.

Upplýst er, að í hinu síðara máli, sem niður var fellt, gerði stefnandi varakröfu á hendur stefndu um peningagreiðslu, 2.953.840 kr.

Kröfugerð stefnanda.

Stefnandi reisir kröfu sína á því, að sú aflahlutdeild, sem hann ætti að hljóta samkvæmt aflareynslu, er hann hafi áunnið hinu selda skipi fyrir kaupsamningsdag, þ. e. frá 1. september 1987 til 15. júlí 1988, sé 0,2499720%. Sú tala er óumdeild.

Stefnandi hefur lagt fram matsgerð dómkvadds matsmanns, Björns Jónssonar skipstjóra. Í matsbeiðni var þess óskað, að metið væri:

A. Verðmæti neðangreinds leigukvóta af skarkola:

1) 17.500 kg vegna veiðitímabilsins 1. 4. 1991 – 31. 8. 1991. Hvert var verðmætið 1. 4. 1991?

2) 27.600 kg vegna veiðitímabilsins 1. 9. 1991 – 31. 8. 1992. Hvert var verðmætið 1. 9. 1991?

3) 28.750 kg vegna veiðitímabilsins 1. 9. 1992 – 31. 8. 1993. Hvert var verðmætið 1. 9. 1992?

B. Verðmæti neðangreinds varanlegs kvóta af skarkola:

1) 0,2499720% aflahlutdeild. Hvert var verðmætið 1. 4. 1991?

2) 0,2499720% aflahlutdeild. Hvert var verðmætið 13. 11. 1991?

3) 0,2499720% aflahlutdeild. Hvert var verðmætið 1. 9. 1993?

Hinn dómkvaddi matsmaður skýrir frá því í matsgerð, að hann hafi á matsfundi greint lögmönnum aðila frá því, að átt væri við aflahlutdeild ásamt aflamarki innan ársins, þegar talað væri um verð á aflahlutdeild. Þá hafi komið fram, að málsaðilar væru sammála um, að meta bæri verð á varanlegum skarkolakvóta að frá dregnu leiguverði, en geta þess í matsgerð, hvað leiguverð væri á þeim tíma. Niðurstöður matsmannsins eru þessar:

A. Leigukvóti:

1) Áætlað verðmæti á 17.500 kg af skarkola 1. 4. 1991	kr.	472.500
2) Áætlað verðmæti á 27.600 kg af skarkola 1. 9. 1991	–	828.000
3) Áætlað verðmæti á 28.750 kg af skarkola 1. 9. 1992	–	747.500

B. Varanlegur kvóti (miðaður við 0,2499720% aflahlutdeild í skarkola):

1) Áætlað verðmæti 1. 4. 1991	kr.	1.835.172
2) Áætlað verðmæti 13. 11. 1991	–	2.898.210
3) Áætlað verðmæti 1. 9. 1993	–	2.989.688

Matsmaðurinn, Björn Jónsson, kom fyrir dóm og staðfesti matsgerðina. Ekki er tölulegur ágreiningur með aðilum um matsgerðina, hvorki um magnbólur né verð. Stefnandi hefur gert eina leiðréttingu til lækkunar á magnbólur og verði í matsbeiðni og þar með matsgerð. Í stað 17.500 kg í lið A.1 eigi að koma 16.098 kg. Áætlað verðmæti leigukvóta 1. 4. 1991 verði því 434.646 kr. í stað 472.500 kr.

Aðalkröfu sína rökstyður stefnandi með því, að með neitun sinni á yfirfærslu þeirrar aflahlutdeildar, sem stefnandi eigi tilkall til, hafi stefndu komið í veg fyrir, að stefnandi hafi getað nýtt sér hana á sama tíma og stefndu hafi sjálfir hagnast á nýtingu hennar. Fiskveiðiárið frá 1. 1. 1991 til 31. 8. 1991 hafi ákvarðaður heildarafli verið 7.000 tonn, fiskveiðiárið 1. 9. 1991 til 31. 8. 1992 hafi hann verið 11.042 tonn og fiskveiðiárið frá 1. 9. 1992

til 31. 8. 1993 11.500 tonn. Stefnandi krefur stefndu um verðmæti leigukvóta þessara tímabila, en um verðmæti varanlegs kvóta frá 1. 9. 1993, nánar þannig:

Tímabil	Úthl.	Aflahlutd. %	Kg	Andvirði
Leigukvóti:				
1/1 1991-31/8 1991	7.000	× 0,2499720	= 16.098	kr. 434.646
1/9 1991-31/8 1992	11.042	× 0,2499720	= 27.600	– 828.000
1/9 1992-31/8 1993	11.500	× 0,2499720	= 28.750	– 747.500
Leigukvóti alls			kg 72.448	kr. 2.010.146

Varanl. kvóti:

1/1 1993-31/8 1994	11.500	× 0,2499720	kg 28.750	kr. 2.989.688
Samtals				kr. 4.999.834

Athuga ber, að kílóatalan 16.098 í verðútreikningi leigukvóta var áður 17.500, en var breytt af stefnanda, sbr. framanskráð.

Dráttarvaxta krefst stefnandi frá 13. nóvember 1991, en það er þingfest-ingardagur fyrsta dómsmáls milli aðila.

Um varakröfu segir í stefnu, að fallist dómurinn ekki á, að stefnanda beri efndabætur samkvæmt aðalkröfu, haldi stefnandi því fram, að stefndu hefðu átt að efna kaupsamning, þegar er 0,2499720% aflahlutdeild kom til úthlutunar. Við það sé miðað, að leggja skuli til grundvallar úthlutun fyrir tímabilið 1. 1. 1991 til 31. 8. 1991, umreiknaða í heilt fiskveiðiár. Höfuðstóll varakröfu er 1.835.172 kr., sbr. lið B,1 í matsgerð. Krafist er dráttarvaxta frá sama upphafsdegi og í aðalkröfu.

Höfuðstóll þrautavarakröfu er hinn sami og varakröfu.

Nánar um málsástæður og lagarök stefnanda.

Stefnandi kveðst einkum reisa kröfur sínar á skýru ákvæði í kaupsamningi aðila þess efnis, að hið selda skip seljist án fiskveiðiréttinda, þ. e. kvóta. Heldur hann því fram, að túlka beri orðin „fiskveiðiréttindi (þ. e. kóti)“, sem fram koma í kaupsamningi, þannig, að þau nái til þeirrar reynslu, er ávannst á skipið fyrir kaupsamningsdag, og þar af leiðandi þeirrar aflahlutdeildar, er sú reynsla veitir. Kveðst stefnandi þannig miða við almennar reglur samninga- og kauparéttar, að mönnum beri að efna samninga og skuldbindingar á þann hátt, sem um er samið, þ. e. á grundvelli tilgangs, ætlunar aðila og hugmynda við samningsgerð. Aldrei hafi verið ætlunin að selja aflaheimildir, aflahlutdeild eða aflareynslu með skipinu, enda stundi stefnandi sjálfur skarkolaveiðar, og honum sé nauðsynlegt að

nýta sjálfur þá reynslu, er hann hafi áunnið skipum sínum. Þetta hafi stefndu verið ljóst við samningsgerð.

Stefnandi heldur því fram, að það hafi verið forsenda fyrir sölunni, að engar aflaheimildir, hvorki veiðileyfi, veiðiheimildir, aflahlutdeild né aflamark, fylgdu með í sölunni. Þótt lög nr. 38/1990 og reglugerð nr. 465/1990 hafi ekki verið orðin til, þá er kaupin gerðust, sé ljóst, að reynsla sú og þau réttindi, er þau lög veita, hafi verið orðin til við kaupsamning. Þannig hafi stefnandi áunnið hinu selda skipi reynslu, sem á grundvelli nefndra laga og reglugerðar virkja þau réttindi, sem um var samið, að ættu að flytjast yfir á hið nýja skip stefnanda.

Stefnandi segir, að hann hafi einungis verið að selja stefndu skip. Stefndu hafi vitað, að það hafi hvorki verið vilji sinn né tilgangur að selja frá skipinu aflareynslu né réttindi, enda hafi tilgangur stefndu ekki verið sá að verða sér úti um slíka reynslu eða réttindi. Aðilar hafi ekki séð fyrir fyrrnefnd lög og reglugerð eða tímasetningu þeirra. Ef kaupsamningurinn hefði verið gerður t. d. í febrúar 1990, þ. e. mánuði áður en lögin voru samþykkt, væri staða stefnanda sú, að hann stæði uppi aflahlutdeildarlaus með glænýtt skip, en öll aflareynsla hans og þar af leiðandi aflahlutdeild færi yfir til stefndu. Það sé deginum ljósara, að slíkt hafi ekki verið tilgangur með sölunni.

Um þrautavarakröfu segir í stefnu, að komist dómurinn að þeirri niðurstöðu, að ekki verði miðað við umrætt samningsákvæði samkvæmt orðalagi þess, telji stefnandi, að beita beri 36. gr. samningalaga nr. 7/1936 [sbr. 6. gr. laga nr. 11/1986] þannig, að umrætt samningsákvæði taki til þeirrar aflahlutdeildar, sem hinn seldi bátur fékk úthlutað og byggðist á aflareynslu stefnanda, þ. e. 0.2499720%. Vegna atvika, sem síðar gerðust, sé ósanngjarnt, að umrædd aflahlutdeild falli í hlut stefndu án greiðslu. Stefndu beri að greiða stefnanda andvirði þeirrar aflahlutdeildar, sem þeir þannig fengu úthlutað á hið selda skip. Kaupverð bátsins hafi verið 18.300.000 kr., en að viðbættu verðmæti aflahlutdeildarinnar verði það 20.135.172 kr.

Stefnandi kveðst bæði í aðalkröfu, varakröfu og þrautavarakröfu fara að almennum reglum samninga- og kröfuréttar um skuldbindingargildi loforða og samninga, jafnt skriflegra sem munnlegra, og efndir þeirra.

Kröfu um dráttarvexti kveður hann reista á III. kafla laga nr. 25/1987 með síðari breytingum.

Málskostnaðarkröfuna styður hann 130. gr., sbr. 129. gr. laga nr. 91/1991.

Málsástæður stefndu og lagarök.

Í greinargerð stefndu, kafla um málsástæður, er fyrst fjallað nokkuð um eignarrétt og atvinnuréttindi og vald ríkisins til að setja reglur um nýtingu

fiskstofna. Segir þar m. a., að vart verði um það deilt, að „jafnvel langvarandi hagnýting („aflareynsla“) tiltekkinna eigenda fiskiskipa eða áhafnar fiskiskipa á einstökum fisktegundum getur ekki skapað þeim eignarrétt að nytjastofnum á Íslandsmiðum í skilningi 67. gr. stjórnarskrárinnar . . .“ Álitamál sé hins vegar, hvort atvinnuréttindi þeirra, sem stunda fiskveiðar, séu stjórnarskrárvarin einstaklingseign skv. 67. gr., og verði á það fallist, hvert sé þá inntak þess réttar og hverjum hann eigi að falla í skaut. Einnig segir í grg. stefndu, að fiskstofnarnir séu almenningseign, en viðurkennt sé vald ríkisins til að setja reglur um nýtingu þeirra, þ. m. t. til að takmarka sókn í ákveðna fiskstofna. Um þetta er farið fleiri orðum og komist að þeirri niðurstöðu, að hæpið sé að telja, að atvinnuréttindi við fiskveiðar njóti verndar sem stjórnarskrárvarin einstaklingseign, því að sameiginlegir hagsmunir hljóti að vega þyngra en atvinnuhagsmunir einstaklinga. Benda megi og á, að gersamlega ókleift sé að skera úr um það, hver þessi réttur er eða ætti að vera eða hver ætti að njóta.

Því næst er í grg. stefndu vikið að kaupsamningi aðila. Segir þar, að lög nr. 3/1988 um stjórn fiskveiða hafi verið í gildi, þegar samningurinn var gerður. Það hafi verið almenn regla skv. þeim lögum, að aflahlutdeild fylgdi skipum, en ekki einstaklingum eða útgerðaraðilum. Sama fyrirkomulag sé í yngri lögum. Þegar samningurinn var gerður, hafi ekkert verið um það í lögum eða reglugerðum, að miðað yrði við aflareynslu fiskiskipa um tiltekinn árafjölda við úthlutun veiðileyfa á fisktegundum, sem hingað til hefðu verið öllum frjálsar. Engar réttarverkanir hafi verið bundnar veiðum á skarkola. Því hafi stefnandi á þeim tíma ekki átt nein réttindi reist á aflareynslu. Þau réttindi séu síðar til komin vegna aðgerða löggjafarvaldsins og stjórnvalds, sem hafi úthlutað þeim – í samræmi við lagafyrirmæli – til fiskiskips í eigu stefndu.

Þegar lög nr. 38/1990 voru sett, segir í grg., var skipið komið í eigu stefndu, og samkvæmt 8. gr. þeirra laga, greinargerð með þeirri grein og 6. gr. reglugerðar nr. 465/1990 sé skýrt kveðið á um, að miðað skuli við aflareynslu skipsins, en ekki eiganda þess eða þess, sem það gerir út til veiða. Með þessum lögum og síðan ákvörðunum sjávarútvegsráðherra hafi skipinu verið úthlutað ákveðnum rétti á grundvelli þess afla, sem hafði verið veiddur á því. Hér hafi ekki verið lögð til grundvallar persónuleg aflareynsla, heldur farið eftir því, sem hafði verið aflað hlutrænt séð um borð í bátinn, og hafi gilt sömu reglur fyrir öll fiskiskip, þegar veiðar á skarkola voru takmarkaðar. Viðmiðunarmörkin hafi verið ákveðin í lögnum, og það sé tilviljun, að þau mörk falli að hluta til á tímabil, þegar skipið var í eigu stefnanda.

Enn segir í greinargerðinni, að kaupsamningur aðila taki að sjálfsögðu ekki til nefndra ákvarðana sjávarútvegsráðherra eða síðari tíma ákvarðana Alþingis um viðmiðunarmörk. Samningurinn hafi að fullu verið efndur samkvæmt efni sínu. Páverandi fiskveiðiréttindi skipsins Arnars hafi verið flutt yfir á annað skip í samræmi við efni samningsins. Í samningnum hafi af eðlilegum ástæðum ekki verið minnst aukateknu orði á veiðiréttindi, sem síðar kynnu að falla skipinu í skaut með hugsanlegum lagabreytingum eða stjórnvaldsákvörðunum, enda hefði slíkt ekki haft marktækt gildi. Það væri í hæsta máta óeðlilegt, ef einstaklingar gætu með einkaréttarlegum hætti ráðstafað fram í tímann hagsmunum og réttindum, sem stjórnvöld hefðu enn ekki tekið ákvörðun um.

Pau réttindi, sem stefndu voru veitt og stefnandi sé að krefjast bóta fyrir, hafi verið veitt af hinu opinbera, þ. e. sjávarútvegsráðherra. Hann hafi í þágu almenningshagsmuna ákveðið takmarkanir á veiðum helstu fiskstofna umhverfis Ísland í samræmi við lög nr. 38/1990. Almenn sé sá háttur hafður á, að veiðum úr nær öllum fiskstofnum, sem nýttir séu, sé stýrt með úthlutun tímabundinna veiðiheimilda á grundvelli aflahlutdeildar hvers fiskiskips. Af lögum nr. 38/1990 verði þannig augljóslega ráðið, að þau réttindi til veiða, sem sjávarútvegsráðherra úthlutar einstökum fiskiskipum, lúti ekki reglum einkaréttar. Þess vegna geti einstaklingar ekki krafist þeirra á grundvelli einkaréttarlegra reglna eða samninga, allra síst með vísan til einkaréttarlegs samnings, sem gerður var, áður en réttindin urðu til. Af sömu ástæðum verði einkaaðili ekki krafinn skaðabóta vegna úthlutunar veiðileyfa, því að þar sé um opinberar aðgerðir að ræða.

Það leiði ekki af kaupsamningnum sjálfum, að orðið „fiskveiðiréttindi“ eigi við um aflareynslu og taki þar af leiðandi einnig til þeirrar aflahlutdeildar, sem sú reynsla veitir. Þessi „aflareynsla“ hafi ekki komið til álita við kaupin af ástæðum, sem þegar hafi verið raktar.

Í grg. stefndu segir enn, að stefnandi gefi sér, að aflahlutdeild í skarkola sé varanlegt verðmæti og eigi sér tiltekið markaðsverð. Því, að aflahlutdeildin sé „varanlegt verðmæti“ eiganda skips, er mótmælt sem firru. Bæði það, sem hér að framan er rakið, svo og umræður í þjóðfélaginu að undanfögnu sýni, að fiskveiðistefnan geti breyst mjög snögglega og þar gangi enginn að neinu vísu. Ekki þurfi einu sinni að koma til lagabreyting, ein lítil reglugerð geti aftur afnumið takmörkun á skarkolaveiðum, og þar með falli aflahlutdeild í skarkola niður og sama ástand komist á og var, þegar kaup voru gerð.

Til viðbótar því, sem nú hefur verið rakið, er því haldið fram af hálfu stefndu, að réttur stefnanda, hafi hann einhver verið, sé fallinn niður fyrir

fyrningu eða tómblæti. Í málflutningi skýrði lögmaður stefndu þessa máls-
ástæðu svo, að hún byggðist á því, að annað dómsmálið af þremur, sem
stefnandi hefur höfðað, ryfi ekki fyrningu, þar sem aðilar í því væru ekki
hinir sömu og í þessu máli og að í fyrsta málinu hefðu verið hafðar uppi
aðrar kröfur en í þessu máli.

Rökstuðningur stefndu fyrir sýknu hér að framan á jafnt við um aðal-
kröfu sem varakröfu stefnanda.

Um þrautavarakröfu stefnanda segir í greinargerð stefndu, að 36. grein
samningalaga hafi verið sett í þeim tilgangi að styrkja réttarstöðu neytenda
og annarra, sem telja meg, að hafi lakari aðstöðu við gerð samninga, og er
í þessu sambandi vitnað til greinargerðar með frumvarpi til laga nr. 11/1986.
Þannig henti 36. greinin sérstaklega vel, þegar um staðlaða samningsskil-
mála sé að ræða, þegar annar aðilinn, sá sem semur samninginn, hefur yfir-
burðaaðstöðu. Í þessu máli sé ekki um ósamngjarnan samning að ræða,
heldur hafi hann þvert á móti verið mjög venjulegur og í fullu samræmi við
óskir aðila. 36. grein samningalaga eigi því ekki við.

Vaxtakröfum öllum mótmæla stefndu sérstaklega, af hvaða fjárhæðum
vextir eru krafðir, upphafstíma vaxta og vaxtafæti. Sérstakar athugasem-
dir eru gerðar við vaxtakröfu í aðalkröfu, „sem er í innbyrðis ósamræmi,
óskiljanleg og ódómhæf í þessum búngi“, eins og segir orðrétt í greinar-
gerðu.

Skýrslur fyrir dómi gáfu stefnandi og stefndi Örn Erlingsson. Björn Jóns-
son skipstjóri, dómkvaddur matsmaður, bar vitni og Jón B. Jónasson, skrif-
stofustjóri sjávarútvegsráðuneytisins.

Niðurstöður.

Það er meginregla í íslenskum lögum, að framsal fiskveiðiréttinda er
heimilt, sbr. lög nr. 3/1988 og lög nr. 38/1990 með áorðnum breytingum, skv.
lögum nr. 87/1994. Lög stóðu því ekki í vegi, að stefnandi seldi stefndu bát
án fiskveiðiréttinda, sem þegar hafði verið úthlutað af stjórnvöldum lögum
samkvæmt. Ekki verður heldur séð, að neitt hefði verið því til fyrirstöðu,
að þeir semdu um, að óúthlutað aflahlutdeild, byggð á aflareynslu hins
selda báts í eignartíð stefnanda, skyldi færast yfir á hið nýja skip stefnanda.
Þessi skilningur fær stoð af bréfi sjávarútvegsráðuneytisins til stefnanda,
dags. 30. maí 1991, sem fram hefur verið lagt. Þar er svarað bréfi stefnanda
frá 13. mars s. á., þar sem hann óskar eftir því, að aflareynsla Hafarnar,
KE-14 (fyrrum Arnars), í skarkola á tímabilinu 1. september 1987 til 15. júlí
1988 verði lögð við skarkolaafllareynslu Arnars, KE-260. Í bréfi ráðuneytis-
ins er vitnað til ákvæðis kaupsamnings aðila um ráðstöfun veiðiréttinda

hins selda skips, og segir síðan: „Ráðuneytið telur það ekki á sínu færi að taka afstöðu til þessa ákvæðis, þar sem í því er ekki getið, hvernig fara eigi með aflareynslu í skarkola fyrir eigendaskipti.“

Að þessu athuguðu verður í máli þessu að hafna þeirri málsástæðu stefndu fyrir sýknu, að fiskveiðiréttindi, sem hér er deilt um, lúti ekki reglum einkaréttar; einstaklingur geti ekki krafist þeirra á grundvelli einkaréttarlegra reglna eða samninga.

Í máli þessu er ekki um það deilt, að úthlutun sjávarútvegsráðuneytisins á aflahlutdeild í skarkola til Hafarnar, KE-14, hafi verið lögum samkvæm.

Að mati dómara velta úrslit málsins á því, hvernig skilja beri orðin „fiskveiðaréttindi (þ. e. kóti)“ í kaupsamningi aðila.

Reglugerð nr. 465/1990 var sett samkvæmt ákvæðum laga nr. 3/1988 um stjórn fiskveiða 1988–1990. Hún tók gildi 1. janúar 1991. Þar segir í 6. grein: „Leyfilegum heildarafla af skarkola, sbr. 2. gr., skal úthlutað til einstakra fiskiskipa miðað við aflareynslu þeirra á tímabilinu 1. september 1987 til 31. ágúst 1990.“

Aflareynsla sú, sem stefnandi ávann hinum selda báti, Hafarni, KE-14, á tímabilinu frá 1. september 1987 til kaupsamningsdags, 15. júlí 1988, var að hluta til grundvöllur þeirrar aflahlutdeildar í skarkola, sem úthlutað var til Hafarnar í mars 1991.

Dómari fellst á það með stefnanda, að orðin „fiskveiðaréttindi (þ. e. kóti)“ í samningi aðila sé svo víðtækrar merkingar, að þau taki ekki einungis til veiðiheimildar, aflahlutdeildar og aflamarks, sbr. 4. og 7. gr. laga nr. 38/1990, heldur og til aflareynslu, sem er undirstaða þessara réttinda. Samningur aðila um, að fiskveiðiréttindi skyldu ekki fylgja hinu selda skipi, skal þannig ná til aflareynslu, sem stefnandi ávann bátnum í eignartíð sinni. Það styrkir þessa niðurstöðu, að hún er í samræmi við það, sem upplýst er um tilgang og vilja aðila við samningsgerðina. Stefnandi ætlaði að selja og stefndu að kaupa bát án fiskveiðiréttinda, enda yfirfærðu stefndu fiskveiðiréttindi annars báts, Sæmundar, HF-85, yfir á Haförn, KE-14. Ef sá bátur, sem úreltur var, Sæmundur, hefði haft aflareynslu í skarkola á því tímabili, sem hér er um fjallað, hefðu stefndu í mars 1991 fengið úthlutað aflahlutdeild á grundvelli aflareynslu tveggja báta.

Á framangreindum forsendum fellst dómari á það með stefnanda, að stefndu hefði borið að efna kaupsamninginn með framsali á 0,2499720 % aflahlutdeild í skarkola til hans, þegar er þeir fengu henni úthlutað. Beri stefnanda því efndabætur samkvæmt varakröfu sinni.

Aflahlutdeild í skarkola var úthlutað til Hafarnar, KE-14, í mars 1991. Þá varð krafa stefnanda á hendur stefndu fyrst gjaldkræf, og hófst þá fyrningar-

frestur hennar, sbr. 1. mgr. 5. gr. fyrningarlaga nr. 14/1905. Hann er fjögur ár, sbr. 1. mgr. 3. gr. sömu laga. Krafan er því ófyrnd.

Kröfugerð stefnanda byggist á matsgerð. Um hana er ekki tölulegur ágreiningur. Að öðru leyti hefur henni ekki verið hnekkkt. Verður því krafa stefnanda, að fjárhæð höfuðstóls 1.835.172 kr., tekin til greina. Taka ber og til greina kröfu stefnanda um dráttarvexti frá þeim tíma, sem krafist er. Krafa um vaxtavexti verður dæmd svo sem segir í dómsorði.

Samkvæmt úrslitum máls er rétt að dæma stefndu til að greiða stefnanda málskostnað. Skal hann vera 300.000 kr. Vextir á málskostnað verða dæmdir sem í dómsorði segir.

Finnur Torfi Hjörleifsson héraðsdómari kveður upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefndu, Örn Erlingsson og Þorsteinn Erlingsson, greiði in solidum stefnanda, Ragnari Ragnarssyni, 1.835.172 kr. með dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987, sbr. lög nr. 67/1989, frá 13. nóvember 1991 til greiðsludags. Heimilt er að bæta vöxtum við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn 13. nóvember 1992.

Stefndu greiði stefnanda 300.000 kr. í málskostnað. Beri málskostnaðarfjárhæð dráttarvexti skv. III. kafla vaxtalaga frá 15. degi eftir dómsuppsögu til greiðsludags. Heimilt er að bæta vöxtum við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn tólf mánuðum eftir upphafsdag vaxta.
